

Z *Tkadlečka* vyjímáme třetí a osmou kapitolu (text osmé kapitoly jsme zkrátili): v první ukázcce se obrazně představuje žalobce – „tkadlec učeným řádem“, tj. spisovatel, vzdělanec – a předkládá svoji při; v druhé zdůvodňuje žalovaná strana – personifikované Neštěstí – svoji existenci potřebou zachování světového řádu.

3

Teď žalobník proti Neštěstie se jmenuje skrytým jménem a v podobenství. A v tom jemu svůj řád a svůj stav vypravuje. A potom vypravuje, proč jemu laje a kterou příčinu svůj tajný skutek zjevuje.

Ját jsem tkadlec učeným řádem, bez dřevie, bez rámu a bez železa tkáti uměji. Člunek můj, jímžto osnuji, jest z ptačie vlny [= brk, perol]; přieze má z rozličných zvířat oděvu jest [= pergamen]. Rosa, jenž rolí mú skropuje, nenie obecná voda ani sama o sobě, ale jest s obecnú vodú smiešena, jížto v svú potřebu jednak nahoru, jednak dolóv i sem i tam krópěje podávám [= inkoust]. A jsem z české země hlavú a nohama odevšad. Jméno mé pravé jest zbíto a otkáno z osmi slov abecedních, k němuž sem vydán a vysazen. Slovo prvnie mého jména na počátku jest z abecedy 11., a potom jest 20. a potom 4. a po těch všech jest opět 20. a hned po něm 9. a poslednie slovo jest 10. [= Ludvík].

Ját sem, Neštěstie, ten, jenž se již tak jmenuji, znaj mě, jakž mě slyšíš. Slyš mě, coř pravím: Já, Tkadlec, tě, Neštěstie, vždy nenáviděti mám, tobě se po vše časy vždy silně protiviti a vždy proti tobě býti. Rozumiemí a pomním na to: dřeve si mě bylo s mú útěchú¹⁾ svadilo, toť sem byl přezřel. Jižs mě jie teď ko-
nečně zbavilo. A zda ty nevieš, že jest to člověku přirozeno, jed-
no²⁾ žeť to přikázanie božie ruší, že člověk toho želé, co mu se

1) s mú útěchú s mým potěšením (s milovanou dívkou) – 2) jedno jenom

křivdy stane, a kde může, rád se mstí, a netolik ihned, ale i po času? A netolik člověk to činí a toho jest přirozenie,³⁾ ano to jest přirozeno i hovadu a mnohým zvířatóm, němé tváři. A zdali to ku pomstě nenie podobno?⁴⁾ Ty, Neštěstie, ty mě všeho mého dobrého zbavilo a mně o to mluvíti nedáš. Mlčetíť nebudu, taji-
tiť vždy nechci, uhroziti mne nemůžeš, zjevitiť chci. Smělo-lis nade mnú zle učiniti, směj ty ode mne také hanebnú řeč slyšeti a ji trpěti! A zdali nevieš, že sám Stvořitel praví ve Čtení⁵⁾ a řka: „Měru, jenž jí měříte, tať vám odměřena bude“? Smělo-lis mě ty, zlé Neštěstie, smútití, rač se za to nestyděti, coř pravím. Ale jáť tomu již, zlé Neštěstie, dobře rozumiem podlé tvé řeči, žes ty mnoho sirotkóv učinilo na světě takýmž rozlúčením, jakožs nade mnú učinilo. Mnohos ty lidí smútilo svú protivností⁶⁾ a falešným podjetím,⁷⁾ a ačť jsou tomu druzí nerozuměli uplně, odkad se jim to stalo, jáť tomu již rozumiem, ač nerad, žes ty to, zlé Neštěstie, ještos netoliko mě odlúčilo a odvedlo od méj všie radosti, ale žes také ty to, Neštěstie, ještos Medí, tu kněžnu, a Jazona,⁸⁾ toho vítěze, u milosti⁹⁾ prvé svázalo a potom je hanebně a nelitostivě rozdělilo, a mnoho takých znamenitých lidí, ješto o nich a tobě znamenitě jest psáno i podnes za mých časov se přihodilo, pro něž dnes i vždy já, Tkadlec, křičím i křiče-
ti chci a volati nepřestávaje hlasem po vše časy skřeklavým:¹⁰⁾ „Ach, ach, nastojte,¹¹⁾ na tě, zlé a hanebné a každému protivné Neštěstie!“

8

Teď Neštěstie opět mluví k žalobníkovi a jemu to vykládá, že, by všichni lidé, jenž sú byli od počátku světa na zemi až do siez chvíle,¹²⁾ byli bez Neštěstie, že by již pravým pychem a pravým násilím jeden druhého jedl; a netoliko, ale že by jim již svět dávno byl sšél a úzek.¹³⁾ A k tomu lakomství a k pýše přirovnává k tomu Evu, první ženu, kterakými hříechy byla podjata.¹⁴⁾

3) přirozenie přirozené povahy – 4) podobno slušno – 5) ve Čtení Matouš 7, 2 – 6) smútilo... protivností zarmoutilo nepřátelstvím – 7) podjetím úskokem – 8) Medí... a Jazona bájný řecký hrdina Iason si vzal za manželku Medeu, vnučku boha slunce Héliu; později ji opustil a zárlící Medea zabila jejich děti – 9) u milosti láskou – 10) skřeklavým nařikavým – 11) nastojte běda! – 12) do siez chvíle do této chvíle – 13) by... byl sšél a úzek byl by sešel a stal by se těsným – 14) podjata uchváčena

Všetchna nebeská věčná radost, ta jest otdána bez končenie dobrým lidem po jich smrti; všetchna bieda a žalost pekelnie propasti, tať jest prisúzena na věky zlým lidem. Ale všetchny věci zemské na světě stvořené, jenž světa požívají, jsú nám jakožto k dědičství dány. V nebi jest dán pokoj a odplata po zaslúžení, u pekle pláč s nepokojem po vině a po prohřešení, zde na zemi jest všemu stvoření dána neústavnost¹⁵⁾ od svrchnieho¹⁶⁾ napravitele, a to jest nám mocně do konce poručil a proto, abychom všetcky zemské věci svým řádem přesazovali onde i onde, i z onoho i z onoho miesta, a jim miesta ustavičného nikdiež nedali. Proč to nám a žádnému jinému jest poručeno, to ten sám vie, jenž nás k tomu jest vydal, nevědomoť jest to nám. Pravíť Aristoteleš v svých prvých knihách *Metafyziky*: „Vuole božie nenie věděna;“ a jindeť praví: „To, což k věčnosti slušie, to konečného věděnie nemá dosti.“ My sme věčné¹⁷⁾ a my konce svého nevieme, ty pak nadto. Protož toť sú súdové boží, nech jich a nás ostav¹⁸⁾ při tom, čímž sme vydáni. Než ty,¹⁹⁾ ješto s námi o to hrubě zacházies a vždy řeči své umenšiti ani uskrovniti nechceš, ty vezmi to před se a znamenaj a pilně znamenaj a rafijí svého rozumu na svém smyslu²⁰⁾ a v svém srdci dobře a hluboko pevně a znamenitě napiš a tak, aby toho nezapomínal, než, když se kde udá, pobytí tu,²¹⁾ kdež by co takového o nás slýchal. Bychom my od počátka světa aneb od počátka prvnieho člověka, jenž z hlíny byl slepen, až do sie²²⁾ chvíle nebyli svú moc ukázali a lidi jako zahradník ščepy ty přesazovali a druhé z kořen nevyplenili v jich stavě, však by již jeden druhého jedl, jeden na druhém byl by jezdil, kto by s koho síly více jměl, neboť by se žádný druhého nebyl bál, nebť by žádný o pokoře a o nízkém stavě nebyl věděl, aniž by byl uměl seznati, co dobrého, co jest zlého, co prostředek mezi jich oběma; žádný by byl nedělal, žádný by druhému pohodlé žádného nečinil, žádný by pod druhého byl neslušal.²³⁾ Ti všichni by byli chtěli pány býti; vše, což by koli bylo na světě, což by sobě kto byl dosáhl, co by sobě kto byl zjednal kterakožkoli, mněl by byl člověk, by to²⁴⁾ věčně jeho

15) neústavnost nestálost - 16) od svrchnieho od svrchovaného - 17) My sme věčné tj. Neštěstí - 18) ostav zanechej - 19) Než ty ale ty - 20) na svém smyslu ve své myslí - 21) než, když se kde udá, pobytí tu leda, když se někde naskytne, pobytí tam - 22) do sie do této - 23) neslušal neposlouchal - 24) mněl by byl..., by to byl by se domníval, že by to

bylo a že by on toho nikoli zbýti ani kterak potratiti mohl. Ryby všetcky rozličného a dávného přirozenie²⁵⁾ v hlubokosti mořské i v jiných širokých, dalekých a valných vodách, tyť by byly již nestatčily, všetchna zvěř, malá lesná i veliká, divoká i nedivoká, tať by již byla zahynula, ptačstvo, jenž u vysokosti větrné pod oblaky přebývá, toť by bylo již sešlo. Všichni lidé by byli chtěli panky a bez řádu sobě k vuoli a k libosti bydliti a živi býti. Vešken svět takýmž během a takýmž nepořádem byl by již úzek pro lidské zpupnosti, pro lidské hrlosti, pro lidské bujně mysli, pro lidské zlé a nečisté lakomství, ano i sic²⁶⁾ druhým lidem svět mál, úzek, krátek a neprostran. Dobřeť nám jest poručeno slovo toho mudrce, jemuž jmě Sokrates, abychom je skutkem dovedli, jenž praví tak: „Toho všeho, což komu Ščestie přivede anebo zjedná, to Spravedlivost opravití má; a nač pak Spravedlivost by hrubě siehnúti²⁷⁾ chtěla, tohoť pak zřiezienie²⁸⁾ a skrovnost²⁹⁾ nedopustí.“ Hled, Tkadlečku, což se to znamenává! By to již býti mělo po tvéj vuoli, že bychom tě již byli ostavili³⁰⁾ podlé tvé vuole s tvú tú jistú, jakož pravíš, žeť jest toho Ščestie prálo, ale Spravedlivost, tať by tobě v tom překázela, majíc za to a praviec to, že by to býti nemělo, by ty, jsa člověk Bohem stvořený, mnohým dobrým smyslem obdařen, i chtěl se zavéstí³¹⁾ sám pro takéhožto stvořeného člověka, jenž od téhož Boha stvořen jako ty, nic od většího, by ty se zavéstí chtěl pro takéhožto minutého³²⁾ člověka, jenž z téj hlíny jakož i ty jest z ničehož stvořen, by ty se chtěl tak dalece zapomenúti pro takéhožto člověka, z jehožto pokolenie vešken³³⁾ svět jest od počátka světa až do skonánie světa pro hříech u pokání.

Slyš, jakž to mieníme, pilně poslúchaj! Tak jakož vaše prvnie matka Eva lakomstvím a pychem vešken svět zavedla a k tomu nevěřú³⁴⁾ a neposlúšenstviem, takť by tíž čtyřie hříechové byli mezi lidmi až do skončenie světa. Nebť jest matka vaše prvnie shřešila čtyřmi hříechy najznamenitějšími v snědku toho jablka, o němž ty sám vieš. Neb prvni hříech učinila lakomstvím, že jedla to, což jie bylo zapovědieno. Druhý hříech učinila neposlúšenstvie, neb mimo prikázanie božie. Třetí hříech: pýchú

25) přirozenie čeledi - 26) ano i sic a tak také - 27) hrubě siehnúti drsně sáhnout - 28) zřiezienie pořádek - 29) skrovnost pokora - 30) ostavili zanechali - 31) zavéstí se dát se zavést - 32) minutého pomíjejícího - 33) vešken všechen - 34) nevěřú nedostatkem víry

shřešila, že v tom libost měla slyševši, že má býti jako bohové, vědúc zlé a dobré; v tom se mienila povýšiti nad řád ten, v němžto ji byl Buoh ustavil. Čtvrtým hříchem shřešila nevěru, neb nevěřila řeči božie, jenž jje řekl: „Kterúzkoli hodinu ovoce toto jjesti budete, smrti umřete;“ v tom jemu věřiti nechtěla, ale pochybivši v tom, i věřila ďáblu hadu, což jje řekl. Hled' podlé toho, což se jje zdálo, by toho štěstím byla dosáhla, že mněla,³⁵⁾ by věděti zlé a dobré mohla; za šťastie sobě to měla, pro něžto i Boha odstúpila.³⁶⁾ Ale Spravedlivost, rozsúdivši to podlé pravého rozeznánie, ortel vyřekla, ať by pro ty čtyři hříechy, jimiž se sama zavedla, smrti umřela. Ale poněvadž Spravedlivost chtěla hrubě před se vésti³⁷⁾ řád svůj bez milosti, upadla jest v tu skrovnost a zřiezenie, nechtiac toho dopustiti, by člověk, z hlúposti své, věda kdy proti Spravedlivosti zajíti³⁸⁾ a neuměje se jje z netbánie³⁹⁾ vystřieci, i chtěla námi, Nešťestím, člověka každého vystřieci; a jakož chtěla, tak se stalo.

Hled', Tkadlečku! By to již jinak nebylo zjednáno od téj chvíle, jakž Eva, matka vaše prvnie, shřešila, rozličnými zásadami⁴⁰⁾ a mnohým odvozením,⁴¹⁾ jenž námi častokrát člověk rozličný od rozličných skutkuov, jenž by proti jeho Stvořiteli byli, odveden byl, vešken svět by byl již úplně těmi hříechy svázán. Byl by jeden druhého neposlušen; tožť neřád. Byl by každý lakomstvím chtěl všeho dosiehnúti; toť zlé. Byl by jeden na druhého vždy se vznosil; toť pýcha. Byl by jeden druhému nevěřil, by kto nad ním byl; toť nevděčnost. Byl by člověk se pótek⁴²⁾ žádných nebál; toť zúfalstvie.⁴³⁾ Nebť by nebyl věděl, odkad má přijíti, nebť by byl nevěděl, co dobře a co zle; tožť hlúpost. O chudobě by praviti neuměl, neb by vždy byl v rozkoši; tožť obžerstvie. Se sám⁴⁴⁾ by neznal, aneb by mněl, by Bohem byl;⁴⁵⁾ tožť zatvrdilost. Budúcích časov by netbal; tožť zúfalstvie. Nebť by mu pýcha rozeznánie nedala, žádnému by vhod nebyl; tožť nerozum. Žádnému by se nezachoval; tožť obmeškánie.⁴⁶⁾ Boha by snad neznal; tožť hovadnost.⁴⁷⁾ [...]

35) mněla domnívala se – 36) odstúpila opustila – 37) před se vésti uplatnit – 38) věda kdy... zajíti uměje někdy zbloudit – 39) z netbánie z neopatrnosti – 40) zásadami lstmi – 41) odvozením odvracením – 42) pótek příhod – 43) zúfalstvie troufalost – 44) Se sám sám sebe – 45) mněl (by), by Bohem byl domníval by se, že je Bohem – 46) obmeškánie nedbalost – 47) hovadnost zvířekost

ŘEČI BESEDNÍ

Z Řečí *besedních* otiskujeme sedmou až devátou kapitolu a začátek kapitoly třinácté: výklad o boží moci, první část výkladu o boží moudrosti a výklad o boží dobrotě.

7

Kterak bychom najsnáze mohli přijíti ku poznání té velebnosti boží a kterak troje věc nezřejmá jest v Bohu: moc, múdrost a dobrota, a tú trojí věcí vsecky Buoh řiedí.

Děti tieží: Utěšeno i užitečno cos bud' takého o Pánu Bohu u myslí mieti! A když blesk veliký jasností jeho velebnosti porazí zrak našeho ještě rozumu mdlého, ež¹⁾ nelze veň upřieti myslí, kak bychom mohli najsnáze věděti velebnost jeho?

Otec: Otcí světi²⁾ v svém utěšeném náboženství, v pokoji myslí a v úklidnosti³⁾ zřeli k božie velebnosti, jakž který moha. Patřili naň skrze to, ješto stvořeno mocí jeho a jeho múdrotí zpořiezeno. A ješto j' to vše stvořil v své dobrotě a vše v ní drží, a vidúc, že j' jim to utěšeno i užitečno, psali o tom, aby k témuž budúcím po sobě cestu protřeli. A tak mistr Hugo⁴⁾ psal kniežky jedny, tyť chci k tomu, ješto tiežete, za pravidlo v rukú mieti. Ten Hugo počal ty kniežky onú řečí svatého Pavla, ješto praví: „Nezřejmé věci božie mohú býti sezřeny od člověka, ješto j' svět menší, když ty věci, ješto jsú učiněny, budú srozuměny.“ Troje

1) ež že – 2) Otcí světi církevní otcové, nejstarší církevní spisovatelé pokládání za pravověrné – 3) v úklidnosti v klidu – 4) mistr Hugo Hugo a Sancto Victore (1096–1141), teolog a mystik, původem Němec ze Saska, žil převážně ve Francii, autor rozsáhlého literárního díla; Štítný odkazuje na „kniežky jedny“, jimiž míní spis De eruditione didascalica (O studiu potřebných vědomostí)